

روش تدریس و تمرین قرائت

پیش قرائت، تمرین با نوار، رفع اشکالات جمعی، بازخوانی ترکیب‌های مشکل، فردخوانی، رفع اشکالات فردی و پاسخ‌گویی به پرسش‌ها.

رفع اشکالات دانش‌آموزان نیز مانند درس‌های قبل با «توجه دادن و سؤال کردن درباره علامتی که در مورد آن اشتباه شده است، مقایسه‌ی غلط با صحیح، تکرار جمله به صورت فردی یا جمعی، و در صورت نیاز نوشتن ترکیب مورد نظر روی تخته و اشاره‌ی فنی معلم به آن و بخش‌خوانی و شمرده‌خوانی دانش‌آموزان انجام می‌شود.

برای مطالعه دبیران

تذکرات خاصّ درس

- ۱- تأکید بر اتصال حرکت قبل از حروف ناخوانا به ساکن یا تشدید در ترکیباتِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، وَابْتِغَاؤُكُمْ، يُرِيكُمُ الْبَرْقَ، مِنَ السَّمَاءِ، بِهِ الْأَرْضِ، تَقُومُ السَّمَاءُ، فِي السَّمَاوَاتِ.
- ۲- تأکید بر بیان حروف مشدد؛ مانند: وَ يُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ.
- ۳- توجه به ترکیبات همزه و شکل کوچک حرکات کشیده در کلماتِ آ آیاتِهِ، وَابْتِغَاؤُكُمْ، آ آیَاتٍ، لَهُ.
- ۴- توجه به حالات وقف کلمات: فَضَّلِهِ، بِأَمْرِهِ، يُعِيدُهُ؛ بویژه کلمه‌ی «مَاءً» که در حالت وقف «مَاءً» خوانده می‌شود.
- ۵- موارد ادغام و اخفا که ممکن است مورد سؤال باشد:
آ آیَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ، حَوْفًا وَ طَمَعًا، دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ، آ آیَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ، مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ، كُلُّ لَّهُ.

یادآوری حروف تاجوات

اگر هر یک از چهار حرف «و»، «ا»، «ه» حرکت اضافه باشد و بعد از آن باشد مانند «ان حرف» خوانده نمی‌شود. باید حرکت قبل از «و»، «ا»، «ه» باشد و وصل شود.
 همان‌طور که در مثال‌های بعد، اتصال حرکت قبل از «و»، «ا»، «ه» به وسیله «و» مشخص شده است.

حرف تاجوات	حرف تاجوات	حرف تاجوات	حرف تاجوات
الف	واو	حرف تاجوات	حرف تاجوات
ب	حرف تاجوات	حرف تاجوات	حرف تاجوات
ج	حرف تاجوات	حرف تاجوات	حرف تاجوات
د	حرف تاجوات	حرف تاجوات	حرف تاجوات

انس با قرآن در خانه (قسمت الف)

قرائت آیات درس برای اعضای خانواده و در صورت امکان، تمرین با نوار آیات درس یا در صورت علاقه‌مند بودن، حفظ آیه‌ها و همکاری با دانش‌آموزان ضعیف و ... مانند درس‌های قبل انجام می‌شود.

ارزش‌یابی قرائت

پرسش از آیات درس در جلسه‌ی بعد مانند درس‌های قبل انجام می‌شود؛ یعنی، هر دانش‌آموز ۳ تا ۴ سطر می‌خواند و نمره‌اش ثبت می‌شود. به این ترتیب، هر ۵ نفر تقریباً یک دور آیات درس را می‌خوانند؛ برای افرادی که با صوت زیبا و شبیه نوار می‌خوانند یا در تقویت قرائت افراد هم‌گروه خود به‌طور مؤثر تلاش می‌کنند، برای هر مورد می‌توان تا ۲ امتیاز تشویقی در نظر گرفت یا در صورت امکان، جوایزی به آن‌ها اهدا کرد.

جدول ۱ (کلمات)

لسان	باز	فرستاد	نازل کرد	آورد
ساز	خوب	فرستاد	نازل	آورد
تیز	سخت	فرستاد	نازل	آورد
تهد				
تیز	فرستاد			
سخت				
سخت				

به شیوه‌ی جداول دروس قبل حل می‌شود. در این جدول نکات زیر قابل توجه است.

۱- یُنزِلُ: یعنی «نازل می‌کند»، «فرو می‌فرستد». همان‌طور که می‌دانید، این فعل مضارع است. دانش‌آموزان هنوز فعل ماضی و مضارع را در درس عربی نخوانده‌اند و انتظار نمی‌رود که آن‌ها را تشخیص دهند؛ فقط این مهم است که توجه داشته باشند فعل «فرو می‌فرستد»، مضارع و «فرو فرستاد»، ماضی است؛ یعنی، دانستن فرق این دو در زبان فارسی مهم است نه تشخیص فعل ماضی و مضارع در زبان عربی. در این زمینه ارائه‌ی توضیحات مناسب برای درک بیش‌تر معنای این دو کلمه‌ی در فارسی که یکی فعل ماضی و دیگری مضارع است، لازم به نظر می‌رسد. «یُنزِلُ» یعنی فرو می‌فرستد (نه فرو فرستاد) و «أَنْزَلَ» یعنی فرو فرستاد (نه فرو می‌فرستد).

۲- لَ: یعنی «قطعاً». «لَ» حرف تأکید است و آن را در فارسی به صورت «قطعاً» معنا می‌کنیم. تفاوت «لَ» و «لِ» چندین بار در مواقع مناسب باید تذکر داده شود. برای ایشان توضیح دهید که «لِ» به معنای «برای» است. و حرف «لِ» قبل از کلمه‌های خاصی مانند «لَهُ، لَهَا، لَكُمْ، لَنَا» به صورت «لَ» به کار می‌رود که می‌شود «لَهُ، لَهَا، لَكُمْ، لَنَا».

۳- أَنْزَلْنَا: یعنی «نازل کردیم»، «فرو فرستادیم». درباره‌ی تفاوت «يُنزِلُ» و «أَنْزَلَ» مطالبی ارائه شده است، فعل اول مضارع و فعل دوم، ماضی است ولی هر دو معرف یک شخص یعنی «او» هستند. توجه دارید که «او» در فارسی، سوم شخص مفرد و در عربی، ضمیر غایب مفرد است. بیان این مطالب برای دانش‌آموزان ضروری نیست اما دانستن آن برای ما لازم است. اینک توجه کنید که فعل «أَنْزَلْنَا» مانند «أَنْزَلَ» ماضی است. این دو فعل از نظر زمان مشابه ولی از نظر شخص متفاوت‌اند.

«أَنْزَلْنَا» یعنی، ما نازل کردیم. این فعل در فارسی، اول شخص جمع و در عربی، متکلم مع‌الغیر نامیده می‌شود و ضمیر آن، «ما» است. آنچه بیانش برای دانش‌آموزان ضروری است، تفاوت شخص این دو فعل است؛ «أَنْزَلَ» یعنی، او فرو فرستاد و «أَنْزَلْنَا» یعنی، ما فرو فرستادیم. تأکید بر این مطلب و تکرار آن، برای درک تفاوت این دو کفایت می‌کند. خوب است از این به بعد در زمان‌های مناسب از دانش‌آموزان بخواهیم به تفاوت معنای افعال از نظر زمان و شخص توجه کنند و معنای هر کلمه را به‌طور صحیح بیاموزند.

جدول ۲ (ترکیب‌ها)

جواب‌های جدول به روش درس‌های قبل توسط دانش‌آموزان نوشته و سپس تصحیح می‌شود. نکات قابل توجه به شرح زیر است:

۱- مَنَاكُمْ بِاللَّيْلِ: خواب شما در شب؛ همان‌طور که می‌دانید، دانش‌آموزان تا مدتی در تشخیص اجزای کلمات مرکب و معنا کردن آن‌ها به‌ویژه در ضمائر و حروف با مشکل روبه‌رو هستند. این امر طبیعی است و باید حوصله کرد تا آن‌ها پس از تکرار و تمرین کافی، تسلط لازم را به‌دست آورند، از این رو، مناسب است در همه‌ی مواردی که ضمیری با یک اسم یا فعل ترکیب شده است (مانند «مَنَاكُمْ» یا «أَرْسَلَهُ») از دانش‌آموزان بپرسیم که این ترکیب از چند کلمه تشکیل شده است. دانش‌آموزان پس از پاسخ دادن به این سؤال، معنای هر جزء ترکیب را به خوبی می‌فهمند و یادگیری در آن‌ها تثبیت می‌شود.

همان‌طور که در پاورقی کتاب توضیح داده شده است، حرف «بِ» در این جا به معنای «در» است. معنای اصلی «بِ» در فارسی «به» و گاهی نیز «با» است اما این حرف در موارد خاصی نیز به صورت‌های دیگری هم معنا می‌شود. ضروری است به دانش‌آموزان بگویید که هرکدام از این معانی را بنویسند، صحیح است ولی بهتر است معنای مناسب‌تر را نیز بیاموزند.

۲- لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ: ممکن است دانش‌آموزان ترجمه کنند: «برای قوم می‌اندیشند». ابتدا

ترجمه‌ی آن‌ها را می‌پذیریم و بعد از ایشان می‌پرسیم که منظور از این جمله چیست؟ به کمک پرسش و پاسخ، توضیح می‌دهیم که این عبارت بهتر است به صورت «برای قومی (گروهی) که می‌اندیشند» ترجمه شود.

۳- يَنْزِلُ لَكُمْ: نازل می‌کند برای شما؛ از دانش‌آموزان سؤال کنید که «لَكُمْ» از چند کلمه ترکیب شده است (لَ + كُمْ). برای آن‌ها توضیح دهید که کلمه‌ی «لِ» به معنای برای است. این کلمه قبل از ضمیرها به صورت «لَ» می‌آید (لَهُ، لَهُمْ، لَكُمْ و ...).

۴- فِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ: «در آسمان روزی شما» یا «در آسمان روزی شماست». اگر ترجمه‌ی عبارت مبهم بود، برای دانش‌آموزان توضیح دهید که می‌توان آن را به صورت «روزی شما در آسمان است» ترجمه کرد. همچنین از ایشان سؤال کنید که منظور از این عبارت چیست. سپس پاسخ آن‌ها را تکمیل و تصحیح کنید تا مفهوم عبارت را درک کنند؛ مثلاً، می‌توان به باران که از آسمان می‌بارد و موجب رشد گیاهان و حیات موجودات می‌شود، اشاره کرد.

۵- هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ: «او کسی است که نازل کرد»، ممکن است ترجمه کنند «او کسی که نازل کرد»؛ ترجمه‌ی آن‌ها را می‌پذیریم ولی توضیح می‌دهیم که ترجمه اول، بهتر و کامل‌تر است.

۶- لَخَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: قطعاً آفرینش آسمان‌ها و زمین؛ همان‌طور که می‌دانید «لَ» به معنای قطعاً و «خَلَقَ» به معنای خلقت یا آفرینش است. تفاوت معنای کلمه‌ی «خَلَقَ» و «خَلَقَ»: «خلق کرد، آفرید» را به دانش‌آموزان تذکر دهید.

۷- خَلَقَ اللَّيْلَ وَ النَّهَارَ: خلق کرد شب و روز را. اول این که، به معنای خَلَقَ و تفاوت آن با «خَلَقَ» توجه شود و دوم این که، توضیح داده شود که کلمه‌ی «را» در پایان جمله ضروری است تا معنای جمله کاملاً روشن شود. البته همان‌طور که می‌دانید، نوشتن آن برای دانش‌آموزان غلط محسوب نمی‌شود.

جدول ۳ (تشخیص ترجمه صحیح)

وَالَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً	وَالَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
وَالَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً	وَالَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
وَالَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً	وَالَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
وَالَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً	وَالَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً

این نوع تمرین برای اولین بار در کتاب آمده است. پنج عبارت قرآنی در ستون سمت راست،

و ترجمه‌ی آن‌ها در ستون مقابل، به ترتیب دیگری گنجانده شده است. دانش‌آموزان باید تشخیص دهند که هر ترجمه، مربوط به کدام عبارت است و شماره‌ی آن عبارت را در مربع کنار آن بنویسند. برای انجام دادن این تمرین، از دانش‌آموزان می‌خواهیم ابتدا هر عبارت را به صورت شفاهی ترجمه کرده و این ترجمه را با ترجمه‌های ستون دوم مقایسه کنند. آن‌گاه پس از یافتن ترجمه‌ی مربوط، شماره‌ی عبارت قرآنی را در کنار آن بنویسند. برای یافتن ترجمه‌ی مربوط به هر عبارت، از روش‌های کوتاه‌تر نیز می‌توان استفاده کرد ولی حُسن روش مذکور این است که به ترجمه‌ی همه‌ی کلمات عبارت توجه می‌شود. با دقت در عبارت‌ها، شماره‌ی ترجمه‌ها از بالا، به ترتیب ۳، ۱، ۴، ۵، ۲ می‌شود.

جدول ۴ (جمع سالم)

عبارت	ترجمه	شماره
عبارت	ترجمه	شماره
عبارت	ترجمه	شماره
عبارت	ترجمه	شماره
عبارت	ترجمه	شماره
عبارت	ترجمه	شماره

از دانش‌آموزان بخواهید که جدول را مانند نمونه تکمیل کنند. سپس آن را سطر به سطر بخوانند تا در صورت لزوم تصحیح شود. نکات قابل ذکر به شرح زیر است.

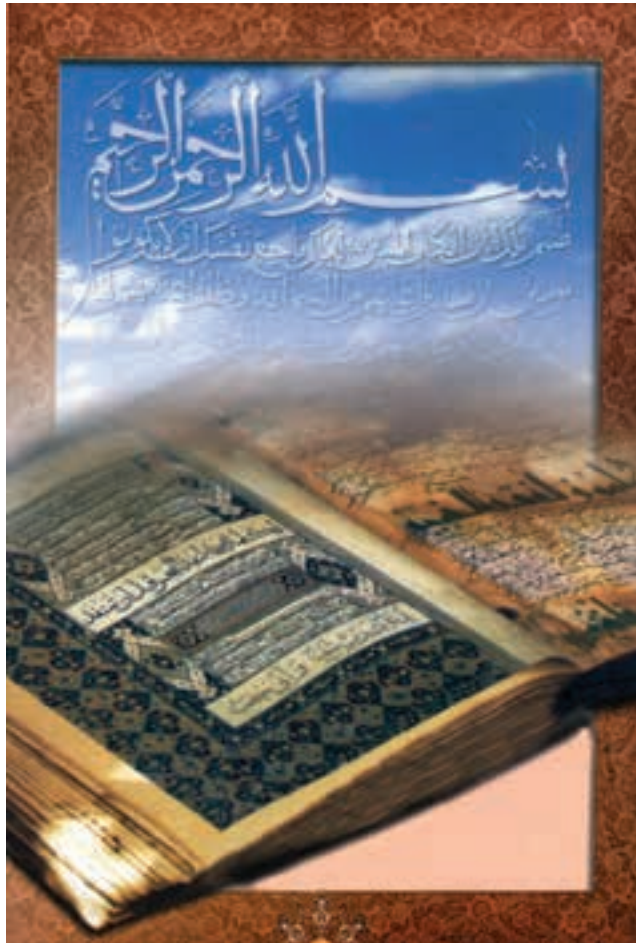
۱- کلماتی مانند «ظالم، کافر و مؤمن» در فارسی شناخته شده‌اند و دانش‌آموزان به خوبی با آن‌ها آشنایی دارند. بنابراین، بهتر است در ترجمه از خود کلمه استفاده کنیم. همچنین می‌توانیم در کنار آن‌ها مترادف‌های دیگری مثل «ستمگر، بی‌ایمان، باایمان» را به کار ببریم.

۲- کلمه‌ی «مُسَلِّم» و جمع آن «مُسَلِّمِین» یا «مُسَلِّمُونَ» در قرآن به معنای تسلیم شونده‌گان در برابر حق و خدای متعال است، ولی در کاربرد فعلی، مسلم به معنای مسلمان و مسلمین به معنای مسلمانان است. با کمی مسامحه، می‌توان چنین معنایی را از دانش‌آموزان پذیرفت.

۳- همان‌طور که گفته شد، هدف ما از کتاب آموزش قرآن، بیان قواعد عربی نیست؛ این امر به درس عربی مربوط می‌شود ولی گاهی اوقات نکات و قواعدی وجود دارد که در زبان فارسی رواج دارد یا بسیار ساده و پرکاربرد است. بیان این قواعد به شیوه‌ی ساده و با ذکر چند مثال در فراگیری لغت‌های جدید به دانش‌آموز کمک می‌کند و بر غنای گنجینه‌ی لغات او می‌افزاید. در این کتاب، برخی از این موارد در حد امکان بیان شده است از جمله، علامت جمع سالم «ین» و «ون». البته همان‌طور که ملاحظه می‌فرمایید، این کار به شکل ساده و با ذکر چند مثال انجام شده است. از همکاران گرامی نیز

انتظار داریم هنگام انجام دادن این کار، همین نکات را رعایت فرمایند؛ یعنی، از قاعده‌گویی به صورت مرسوم و مصطلح بپرهیزند و حتی در آزمون‌ها، سؤال همراه با ذکر مثال مطرح شود.

۴- درباره‌ی علامت جمع سالم، مناسب است برای دانش‌آموزان توضیح داده شود که برای جمع بستن همه‌ی کلمه‌ها نمی‌توان به دلخواه به آخر آن‌ها «ین» اضافه کرد؛ مثلاً جمع «کتاب»، «کتابین» نمی‌شود بلکه فقط کلمات خاصی این‌گونه جمع بسته می‌شوند. به عبارت دیگر، در این قاعده و قواعد مشابه، رویکرد آموزشی، رویکرد «تشخیصی» است نه «تأسیسی»؛ یعنی، دانش‌آموز با مقایسه‌ی دو کلمه تشخیص می‌دهد که یکی جمع و دیگری مفرد است. هم‌چنین انتظار نداریم که دانش‌آموز بتواند جمع هر کلمه‌ی مفرد را بسازد. ضمناً «ین» علامت جمع سالم برای اسم‌های مشتق و ذوی‌العقول است، که توضیح آن برای دانش‌آموزان ضرورتی ندارد.

اهداف

- ۱- آشنا کردن دانش‌آموزان با زندگی عبدالباسط به عنوان یکی از قاریان بزرگ قرآن کریم.
- ۲- ایجاد علاقه‌مندی به علم قرائت و قاریان قرآن.

روش تدریس

- ۱- پخش کردن قسمت‌هایی از سوره‌ی تکویر از نوار و استماع دانش‌آموزان
- ۲- ارائه‌ی توضیحاتی درباره‌ی زندگی عبدالباسط و تعدادی از قاریان ایرانی
- ۳- بیان کردن تفاوت‌های قرائت ترتیل و تحقیق

چند نمونه پرسش برای پژوهش و گفت‌وگو

- ۱- زندگی‌نامه‌ی برخی از قاریان قرآن را تهیه کنید.
- ۲- قاریان با تلاوت قرآن به مسلمانان چه خدمتی کرده‌اند؟
- ۳- چرا عبدالباسط یکی از بهترین قاریان قرآن است؟

پیام قرآنی

۱- قرائت و ترجمه توسط دانش‌آموزان

۲- آیه چه پیامی دارد؟

روش بررسی تکلیف انس با قرآن در خانه (قسمت ب)

پس از بازیابی تکلیف دانش‌آموزان به روش درس‌های قبل به پرسش از آن‌ها می‌پردازیم.

نکات قابل ذکر به شرح زیر است.

۱- **وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ**: و از نشانه‌های او (نشانه‌هایش) خواب شما در شب و روز است. اگر فرصت بود، درباره‌ی آثار و فواید خواب و نیاز بدن به آن، با دانش‌آموزان گفت‌وگو کنید و حتی می‌توانید از آن‌ها بخواهید که در صورت علاقه، با مراجعه به کتاب‌ها و منابع علمی، مطالبی را در این زمینه انتخاب کنند و در کلاس بخوانند. به این ترتیب، دانش‌آموزان بهتر

می‌توانند آیه و نشانه بودن خواب را درک کنند. این گونه تلاش‌ها را می‌توانید فعالیت‌های خارج از کلاس دانش‌آموزان نیز به حساب آورید.

۲- معنای عبارت دوم روشن است. در آخر ترجمه نیز کلمه‌ی «را» - که در فارسی نشانه‌ی مفعول است - اضافه می‌شود.

۳- **فَيَحْيِي بِهٖ اَلْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا**: پس زنده می‌کند به آن (به وسیله‌ی آن) زمین را پس از مرگش. ضمیر «ه» به کلمه‌ی «ماء» (که در جمله‌ی قبل آمده است) و ضمیر «ها» به کلمه‌ی «اَرْض» برمی‌گردد. «پس از مرگش» یعنی پس از مرگ زمین. درباره‌ی مفهوم مرگ و زندگی زمین در بخش «انس با قرآن در خانه» در درس قبل گفت‌وگو کردیم.

۴- **اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُوْنَ**: قطعاً در آن نشانه‌هایی است برای قومی که اندیشه می‌کنند. در ترجمه‌ی این عبارت چند نکته قابل توجه است.

الف) همان‌طور که در باورقی کتاب دانش‌آموزان نوشته شده است، در این جا لزومی ندارد حرف تأکید دوم (لَ) را معنا کنیم. گاهی در جمله‌های عربی چند حرف تأکید می‌آید ولی معمولاً در فارسی فقط یکی از آن‌ها معنا می‌شود.

ب) ممکن است دانش‌آموزان فعل ربطی «است» را در ترجمه ننویسند. برای آن‌ها توضیح می‌دهیم که نوشتن فعل ربطی «است»، نقصی در معنای جمله پیش می‌آورد که باید برطرف شود؛ در ضمن، می‌توان فعل (است) را در آخر جمله آورد.

پ) همان‌طور که می‌دانید و پیش از این نیز گفته شده است، کلمه‌ی «قَوْم» به علت تنوینی که دارد، به صورت «قومی» یا «گروهی» معنا می‌شود و همچنین بعد از آن، حرف «که» اضافه می‌شود. (برای قومی که ...)

۵- **وَ هُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَ النَّهَارَ**: و او کسی است که آفرید شب و روز را؛ در این جا «الَّذِي»، «کسی است که» معنا می‌شود. خوب است توجه دانش‌آموزان را به کلمه‌ی «خَلَقَ» و تفاوت آن با «خَلَقَ» جلب کنیم و بگوییم که اولی فعل و به معنای «آفرید» و دومی اسم و به معنای «آفرینش» است. در پایان جمله نیز حرف «را» می‌آید.

۶- معنای جمله‌های ششم و هفتم با توجه به تمرین‌های قبلی این درس روشن است. توجه داشته باشید که کلمه‌ی «ماء» در هر سه جمله مفعول به است و «آب را» معنا می‌شود.